

„Vynálezy“ ve filosofii

Také ve filosofickém myšlení hrají mimořádnou úlohu intelektuální vynálezy, ale jejich působení, funkce (fungování) a osudy se v lecčem značně odlišují od vynálezů vědeckých a zejména technických. Ve vědách přírodních a především v technice jsou vynálezy takřka vždy velmi úzce spojeny s určitými způsoby jejich aplikace (použití, využití); toto spojení je nejen těsné, ale má zejména značnou „setrvačnost“, a ta se odvozuje nikoli z povahy vynálezů samých, ale právě ze způsobů jejich použití. Tak např. vynález psacího stroje byl značně vylepšen, když váleček s písmeny byl nahrazen tím, že jednotlivá písmena mohla být klávesnicí ovládnána samostatně. Bylo však nutno rozhodnout o rozmístění příslušných kláves-znaků. Rozhodnutí bylo jednak ovlivněno jazykem vynálezce (klávesnice nese zřetelné znaky němčiny), ale někdy bylo nevhodné, protože se nepočítalo s některými faktory (např. s tím, že malíček je slabší než ostatní prsty. Toto rozložení by nebylo nikterak snadno opravit a vylepšit, ale užívání psacích strojů se natolik rozšířilo, že pokusy o opravu se neprosadily. Došlo dokonce k tomu, že při přechodu od psacích strojů na počítače bylo ono nepřiliš vhodné rozmístění kláves-znaků v podstatě zachováno, jen se z nejrůznějších důvodů stalo nutně komplikovanějším (vzrostl počet kláves, existuje velký počet klávesových zkratk, které si každý může i rozmnožit nebo upravit apod.). Všeobecně se má za to, že operační systém, užívaný formou Microsoft, není nejlepší (je určitě horší než ten, který užívá firma MacIntosh, ale jsou ještě lepší), ale ani ten nejlepší systém by se dnes masově neuplatnil, protože existuje setrvačnost těch méně vhodných, kterých je už vyrobeno a používáno obrovské množství, a nikdo by zase nebyl nakloněn tomu, aby se „přeúčoval“. – Ve filosofii je to jinak. Na nižších úrovních sice jisté období pozorovat lze, ale u větších myslitelů jde vždycky o prorážení a prošlapávání nových cest, a to nejprve jedním jediným a později jen několika málo – a v takovém případě je „přeúčování“ mnohem menším problémem. Ale nejen to: filosof je vždy svobodný v rozhodování, kterého myšlenkového vynálezu použije při výstavbě své koncepce, a může – v případě, že mu to vyhovuje a že on pozná tuto vhodnost – sáhnout i po vynálezech i velmi starých, vyzvednout je ze souvislostí a kontextů, v nichž k nim původně došlo, a v nějaké formě je transponovat do souvislostí a kontextů vlastních. Rozpoznání tohoto fenoménu nás zároveň může dovést k položení nových otázek, nakolik je takový myšlenkový a přímo filosofický vynález čímsi samostatným a svébytným, ba ještě víc: co vlastně v něm je to svébytné, co je možno zachovat a použít i v případě, když to nejen zapojíme do zcela odlišných kontextů, ale když to třeba také dost znatelně upravíme a předěláme, aby se to v těch nových kontextech náležitě uplatnilo. Zde všude jde o zvláštní typ „tvorby“, která není a nesmí být zaměřena jen k výsledkům, ale také jakoby do budoucnosti.

(Písek, 071224-2.)